

MUZEJI *VERSUS* INTERPRETACIJSKI CENTRI

dr. sc. TEA PERINČIĆ □ Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka

Vjerojatno ste primijetili da je u posljednjih desetak godina u Hrvatskoj naglo porastao broj tzv. interpretacijskih centara.¹ Nekako niču kao gljive. Imala sam priliku i sama sudjelovati u stvaranju nekolicine njih. Odazvala sam se pozivu „upomoć” upućenom od nekoliko udruga i lokalnih zajednica koje su dobile manje-više izdašna sredstva iz fondova EU-a, iz programa povezivanja kulturne baštine i turizma, radi stvaranja novih turističkih proizvoda. Iako su neke od zamisli i termina vrlo diskutabilni, kao stručna osoba kojoj je prije svega stalo da zajednica prepozna potencijale baštine te koju osobito veseli da su prepoznali te, makar u prijeko potrebi, zatražili stručnu pomoć, odazovem se takvim pozivima.

Prvi sam se put s interpretacijom baštine susrela prije dvadesetak godina radeći u udruzi Eko-centar Caput Insulae – Beli, kojoj je misija bila cjelovito očuvanje baštine otoka Cresa (i prirodne, i kulturne, i materijalne, i nematerijalne) radi očuvanja ugrožene vrste ptica – bjeloglavih supova. Bio je to prilično inovativan pristup povezivanju baštine kao preduvjeta za programe održivog turizma i demografskog očuvanja otoka. Kako bi se pomoglo održavanju lokalnih otočnih zajednica, radilo se na povezivanju tradicijskih oblika gospodarstva s turizmom. Nisam imala prethodnog znanja o tome što je interpretacija baštine, no čini mi se da sam to usvojila s izvjesnom lakoćom. Intuitivno sam znala da se moram povezati s lokalnom zajednicom, prije svega s mještanima Belog, gdje je Eko-centar smješten, a onda i sa stanovnicima grada Cresa, pa i drugih mjesta na otoku. S obzirom na to da sam tada živjela u Belom, imala sam i osobnu potrebu da se „uvučem” u lokalnu zajednicu i budem prihvaćena radi lakšeg suživota. Doduše, pokatkad su stajališta i namjere Udruge i potrebe zaštite bile u nesuglasju s namjerama lokalnih ljudi koji su željeli osuvremeniti i olakšati svoj život u tom prilično zabačenom dijelu otoka. U Eko-centru smo postavili izložbu kojom je predstavljena baština Cresko-lošinjskog otoka, a u volijeri iza zgrade posjetitelji su mogli vidjeti supove koji su se oporavljali od posljedica stradavanja. Imali smo i edukativne programe za djecu, volonterske programe za mlade i one malo starije, kao i nekoliko edukativnih staza u okolici kojima smo vodili posjetitelje. S vremenom odmakom shvaćam da je to bio pravi posjetiteljski centar. No o tome tada na teorijskoj razini nismo previše

razmišljali. Mučili su nas drugi problemi: nesigurnost financiranja programa i plaća zaposlenika te održavanje unajmljenog prostora stare škole u Belom. Glavni izvori financiranja bili su strani fondovi (USAid, neki programi EU-a, sponzorstva firmi, proračun RH putem programa raznih ministarstava, proračuni lokalne uprave), što je dugoročno značilo priličnu neizvjesnost. Naposljetku, brigu o Centru te, prije svega, o programu zaštite bjeloglavih supova i prirodne baštine na otoku Cresu preuzela je županijska javna ustanova Priroda. Obnovljena je zgrada koja je pretvorena u prostor za povremeni boravak i rad istraživača, znanstvenika i ekologa, te u prostor za povremene edukativne aktivnosti. U prizemlju te zgrade smješten je novi postav o bjeloglavim supovima i o biološkoj raznolikosti Cresko-lošinjskog otočja. Mali dio posvećen je kulturno-povijesnoj baštini otočja ne bi li posjetitelj stekao dojam o važnosti nekih tradicijskih načina života lokalne zajednice koji dovode do održivosti i suživota čovjeka i ostalih vrsta (ne samo bjeloglavih

sl.1. Eko-centar Caput Insulae – Beli

¹ O temi interpretacijskih centara objavljen je članak dr. sc. Caroline Martin Piñol sa Sveučilišta u Barceloni naslova „Novi obrazac kulturnih ustanova: primjeri Katalonskog centra za interpretaciju romanike” *Informatica Museologica* 42, 1-4 (2011), 20-25.

supova) na tom području. Zajedno s kolegicom kustosicom Vanom Gović Marković iz Pomorskoga i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka radila sam na tom dijelu postava. Osnovni problem na koji smo naišle bio je u arhitektonskom smislu visoko završen prostor u kojemu smo trebale „samo malo posložiti neke predmete“. Čak su i vitrine bile napravljene bez našega prethodnog odabira predmeta te uopće osmišljavanja muzeološkog koncepta. Na kraju je, zahvaljujući kooperativnosti svih sudionika, a medijacijom Irene Jurić, ravnateljice ustanove Priroda, ipak došlo do preoblikovanja arhitektonskog rješenja unutrašnjeg uređenja prema našem muzeološkom konceptu te je krajnje rješenje u interpretativnom smislu zadovoljavajuće. Predmeti koji su izloženi u tom dijelu postava mahom su dio etnozbirke koju su prikupili pokojni lokalni svećenik Josip Bandera i članovi udruge Tramuntana. Mnogo je više predmeta nego što ih je bilo moguće, a i potrebno, izložiti u postavu. Osim toga, tu je građu trebalo dijelom i restaurirati i konzervirati, a na kraju i pravilno pohraniti. Zahvaljujući nastavku suradnje između Pomorskoga i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka i javne ustanove Priroda, i taj je stručni

dio napravljen na zadovoljavajući način te je građa pohranjena u prostoru Centra u Belom.

S obzirom na to da imam osobno iskustvo u poslovima „interpretatora baštine“ i u neformalnim oblicima djelovanja poput udruge Eko-centar Caput Insulae – Beli te iskustvo kustoskog rada u muzeju, mogu procijeniti (od čega ne mogu izuzeti svoju subjektivnost) da je u radu udruge bilo mnogo više entuzijazma koji se unosi i u interpretaciju baštine, što je neminovno pridonosilo i većoj kvaliteti „turističkog proizvoda“ koji se nudio te vrhun-

sl.2. Interpretacijski centar pomorske baštine otoka Krka

sl.3.-5. Kuća od Mora Mošćenička Draga

sl.6. Interpretacijski centar maritimne baštine otoka Krka

skom doživljaju posjetitelja. No kvaliteta takvog rada, koji je često bio na rubu improvizacije upravo zbog nepostojanja stalnog financiranja, bila je vrlo nestabilna. Formaliziranje rada Centra preko javne ustanove otklonio je te nestabilnosti, ali i izgubio dimenziju interpretacije baštine u prostoru u kojemu ona egzistira (izvan same zgrade Centra) jer taj segment nije primaran za rad ustanove. Interpretacija baštine povezana s turizmom danas je u nadležnosti nekih drugih lokalnih čimbenika.

Govoreći o pojavi interpretacijskih centara na štetu ustanova u kulturi, tj. muzeja, izdvojila bih nekoliko sljedećih činjenica.

- Lokalna zajednica prepoznala je vrijednost baštine i njezine potencijale u razvoju turizma, tj. lokalnoga gospodarstva.
- Neprepoznatljiva je povezanost ustanova – muzeja u interpretaciji baštine izvan okvira, tj. izvan zidova zgrada u kojima djeluju.
- Muzeji – ustanove još su uvijek teško pokretljive u smislu brzog odgovora na mogućnosti uključivanja u projekte financirane iz europskih fondova, pa ih stoga „nositelji projektne prijave” često preskaču kao partnere, čak i na razini stručnih savjeta.
- Radi pojednostavnjivanja formalnih predradnji, osnivaju se interpretacijski – posjetiteljski centri jer se smatra da je osnivanje muzeja – ustanove, kao i njegovo održavanje, odveć komplicirano.
- Stvara se raskorak između znanstvenoistraživačkoga i stručnoga muzeološkoga rada s obzirom na atraktivnost interpretacije.

□ Općenito je nepoznat rad kustosa, ali je uvriježeno mišljenje da kustos nije interpretator baštine i da nije obučen da na jednostavan i široj javnosti prihvatljiv način prenese informacije o baštini.

□ Baština se stavlja u kontekst potreban da zadovolji atraktivnost naslova projekta, tj. turističkog proizvoda bez obzira na to je li to stručno i znanstveno opravdano.

□ Stvara se još veći jaz između muzeja – ustanova i potreba lokalnih zajednica.

Krajem svibnja u Rijeci je održan 10. *Kvarnerski festival mora i pomorske tradicije Fiumare 2022*. U sklopu programa *MaRiTime – vrijeme za maritimnu kulturu* predstavljani su interpretacijski centri koji djeluju na području Kvarnera tijekom posljednjih desetak godina. Iz tog predstavljanja dobila sam odgovore na mnoga pitanja koja su me kopkala, a nadovezuju se na probleme koje sam prethodno istaknula. Pa krenimo redom kojim su centri bili predstavljani.

Profesor Robert Mohović s Pomorskog fakulteta u Rijeci, predsjednik Čakavske katedre Općine Mošćenička Draga, predstavio je interpretacijske centre na Kvarneru koji su nastali u sklopu europskih projekata *Očuvanje pomorske baštine Sjevernog Jadrana – Mala barka i Mala barka 2*. S obzirom na to da sam intenzivno surađivala na oba projekta kao kustosica Pomorskoga i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka, poznat mi je proces stvaranja prije svega Eko-muzeja Općine Mošćenička Draga. Ta je lokalna zajednica uglavnom usmjerena na turizam i druge aktivnosti vezane za more (pomorstvo, ribarstvo), a administrativno obuhvaća i padine Učke te dijelom ulazi i u zaštićeno područje tamnošnjeg parka prirode. Stoga djelatnici Muzeja smatraju da se cjelokupna baština treba vrednovati i predstaviti turistima kojima se osim prekrasnoga morskog žala Sipar u Mošćeničkoj Dragi žele ponuditi i dodatni kvalitetni sadržaji. Savjetovala sam im da pomoć potraže od Dragane Lucije Ratković i njezine tvrtke Muze. Nakon toga započeo je dugotrajan i sveobuhvatan rad s lokalnom zajednicom (u svim sastavnicama općine – u Brseču, Mošćenicama, Mošćeničkoj Dragi i Kraju sa svim okolnim selima) kako bismo sami prepoznali što je vrijedno i što su zapravo elementi identiteta tih zajednica. To je bio temelj za organizaciju ekomuzeja (muzeja disperzirana na nekoliko sastavnica u kojima se interpretira po jedan od elemenata baštine). Nositelj projekta – Općina Mošćenička Draga, usporedno je počela izrađivati dokumentaciju za obnovu nekoliko objekata koji će služiti kao interpretacijski centri u sklopu ekomuzeja te za obnovu staza i putova koji će tijekom interpretacije u prostoru povezivati te sastavnice. Projekt započet prije desetak godina još nije gotov. Naravno, i financijski je izuzetno zahtjevan. Stoga je Općina dio planiranih poslova realizirala putem nekoliko projekata financiranih iz europskih fondova. Međutim, prijave za sredstva fondova EU-a podrazumijevaju preduvjete koje treba zadovoljiti te se, zapravo, lokalne potrebe moraju „prekrojiti” da bi se

sl.7. U sklopu projekta Interpretacijski centar maritimne baštine otoka Krka, obnovljen je i povijesni brod – loger Nerezinac u vlasništvu grada Malog Lošinja

uklopile u zahtjeve EU-a iako to možda na lokalnoj razini i nije najprimjerenije.

U sklopu europskog projekta *Mala barka* uređena je tzv. Minčicina kuća u dijelu stare jezgre Mošćeničke Drage s pogledom na more i mandrač. Kustosi Pomorskoga i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka stručno su vodili realizaciju postava. S obzirom na to da je trebalo najprije prikupiti građu vezanu za ribarstvo, plovidbu i brodogradnju, Čakavska katedra općine Mošćenička Draga organizirala je nekoliko izložaba kojima su lokalni ljudi informirani o namjenama budućeg postava, o tome koja se vrsta građe prikuplja te kako će ona biti predstavljena. Donacijama prikupljena građa postavljena je u Minčicinu kuću nazvanu *Kuća od mora*, a duž obale postavljene su i interpretacijske ploče koje se referiraju na tradicijska plovila što se mogu vidjeti na vezu u luci, kao i na razvoj luke i lokalne aktivnosti, uključujući i razvoj turizma. Toj naoko uspješnoj priči ipak nešto nedostaje – *Kuća od mora* otvorena je tijekom ljetne sezone, kad ima posjetitelja. Na ulazu rade studenti koji nisu interpretatori već samo čuvari. U zimskim mjesecima, kad cijela Mošćenička Draga opusti, *Kuća* je zatvorena i o njezinoj građi i aktivnostima praktički se nitko ne brine. U pripremi su i novi interpretacijski centri u sklopu Ekomuzeja Mošćenička Draga kojima prijete isti problem – tko će se brinuti o njima na stručan način, tko će dograđivati programe interpretacije, prikupljati građu (ne samo materijalnu) i voditi brigu o prostoru koji treba biti adekvatan za izlaganje i pohranu građe, kao i osiguran od provala, krađa, poplava i požara. Na kraju, tu je i briga o vođenju dokumentacije o građi i njezinoj registraciji kao kulturnom dobru te njezina digitalizacija i objavljivanje. Za sada se to premošćuje povremenom suradnjom s

Pomorskim i povijesnim muzejom Hrvatskog primorja Rijeka, ali je taj projekt toliko opsežan i obuhvatan da će se u vrlo bliskoj budućnosti iskristalizirati potreba za osnivanjem zasebne ustanove koja će se objedinjeno brinuti o baštini i programima u sklopu Ekomuzeja Mošćenička Draga. Ustanova, naravno, zahtijeva ustaljeni proračun i stalno zaposlenu osobu. Općina taj trenutak odgađa koliko god je moguće.

Tijekom projekta *Mala barka 2* u gradu Krku osnovan je Interpretacijski centar maritimne baštine otoka Krka, koji se zapravo zasniva na privatnoj zbirci Željka Skomeršića, koji je ujedno i vrsni brodomaketar te u prostoru Centra ima i svoju brodomaketersku radionicu koju posjetitelji uz njegovo vodstvo mogu razgledati. Gospodin Skomeršić održava i radionice za djecu. I to je, čini se, jedna lijepa priča o obogaćivanju kulturnih sadržaja stare jezgre grada Krka. No problem je u tome što se cijeli Centar temelji na zalaganju gospodina Skomeršića, koji je već u godinama te je posve logično pitanje njegova nasljednika.

U sklopu istog projekta obnovljen je i povijesni brod – loger *Nerezinac* u vlasništvu grada Malog Lošinja, u kojemu je uređen „ploveći” interpretacijski centar, uglavnom vezan za načine upotrebe tog i sličnih plovila kroz povijest. Brod je (kad ne plovi) na vezu u lošinjskoj luci ispred Muzeja Apoksiomena, koji je sastavnica Lošinjskog muzeja. Na taj su način ta dva elementa lokalne baštine povezana u želji da posjetitelje Muzeja privuku na razgled *Nerezinca*. Međutim, o logeru se brine Turistička zajednica Malog Lošinja, a Muzej nikad nije bio uključen ni u koju od aktivnosti vezanih za obnovu ili upotrebu *Nerezinca*.

U sklopu projekta EU-a *Arca Adriatica* u Malinskoj na otoku Krku izgrađen je Interpretacijski centar maritimne baštine DUBoak. Ideja osnivača – općine Malinska – Dubašnica bila je da se zaboravu otme jedna vrlo važna aktivnost otočana vezana za iskorištavanje obližnjih hrastovih šuma, za pretovar i prodaju drva upravo na mjestu gdje je izgrađen suvremeni objekt Centra te da se osvijesti i bogato brodograditeljsko nasljeđe utemeljeno upravo na lokalnoj drvenoj građi. Pri predstavljanju tog centra, voditelj Ivo Bogović naglasio je kako nisu željeli ustanoviti muzej jer je njihova namjera isključivo interpretirati tu bogatu, specifičnu i kompleksnu baštinu i o njoj informirati turiste (koji u velikom broju tijekom ljetne sezone borave na tom području, ali i domaće ljude, da ne bi zaboravili koje bogatstvo imaju). U Centru žele naglasak staviti na interaktivnost i uključivanje zajednice kao živog nositelja baštine te na povezivanje s posjetiteljima, tj. turistima, i na njihovo uključivanje u pojedine mjesne aktivnosti. Smatraju da im za to nije potreban muzej jer se osim interpretacijom i edukacijom ne žele baviti drugim segmentima muzeološke struke – prikupljanjem i čuvanjem građe. Muzeološki koncept, koji je potpuno usmjeren na obližnje hrastove šume i njihovo stoljetno iskorištavanje te lišen materijalne baštine, s izuzetkom jedne ladve koja se prije nalazila u riznici samostana Porat, te tri makete tradicijskih drvenih plovila, potpisuje udruga Faro11. U Centru radi troje zaposlenika – ravnatelj, voditelj i interpretator. No zapravo je dvoje njih u stalnoj ulozi interpretatora koji vas dočekaju na ulazu, provedu kroz postav te usmjere na lokalitete koje vrijedi razgledati, a prema potrebi vas i provedu njima. Namjera je osnivača da se prostor koristi i za ugošćivanje drugih tematskih izložaba, kao i drugih kulturnih događanja. Oni bi željeli da to bude svojevrsni *culture hub*. Sve troje zaposlenika prošli su obuku za interpretatore baštine.

U sklopu istog projekta – *Arca Adriatica*, na otoku Pašmanu u Tkonu prionulo se pretvaranju jednoga već postojećeg objekta u Interpretacijski centar pomorske baštine. Okosnica interpretacije su kunjke koje su othranile lokalne ljude. U jednom razgovoru s ljudima koji su radili na ostvarenju tog postava unutar spomenutog projekta dobronamjerno sam upitala kako će održavati potrebne uvjete vlage i temperature u prostoru koji velikim dijelom ima staklene površine. Moje je pitanje dočekano s velikim iznenađenjem jer o tome nisu razmišljali, osim što im se činilo da je visoka temperatura neugodna za posjetitelje. Inače, građu su prikupili donacijama lokalnih stanovnika.

U susjednoj općini, također na otoku Pašmanu, u staroj školi u mjestu Ždrelac, priprema se interpretacijski centar ribarstva, financiran iznosom od 1,7 milijuna kuna nepovratnih sredstava iz europskih fondova, dobivenih na temelju natječaja FLAG „Lostura”, mjera 3.1. Stvaranje turističkih sadržaja povezanih s ribarstvom. Lokalni čelnici vjeruju da će taj interpretacijski centar te multimedijaska oprema koja se namjerava nabaviti uvelike pridonijeti promociji kulturne i prirodne baštine tog dijela otoka Pašmana.

Na natječaju jednog drugog FLAG-a – „Škoji”, koji djeluje na području srednjeg Jadrana, grad Hvar dobio je sredstva za uređenje Posjetiteljskog centra Rotonda, i to putem mjere 2.1. Promicanje društvene dobrobiti i kulturne baštine u područjima ribarstva i akvakulture. Zamišljeno je da se u ostacima porušene okrugle kule – rotonde, koja se nalazi na kraju obalne šetnice Fabrike uredi multimedijски prostor (na otvorenome!), na kojemu će se suvremenom tehnologijom kreirati prostor doživljaja bogate ribarske povijesti i tradicije grada Hvara. Pretpostavka za ostvarenje tog postava bilo je provođenje interdisciplinarnog istraživanja kako bi se prikupile sve relevantne informacije o bogatoj pomorskoj povijesti, brodarstvu, ribarstvu, hvarskoj luci i urbanim pričama. Kako Grad nije uspio ostvariti suradnju s Muzejom hvarske baštine, bili su primorani potražiti vanjske suradnike. Osobno sam radila na istraživanjima i naposljetku došla do zaključka da je tako bogatu povijesnu baštinu koja kontinuirano traje gotovo dvije tisuće godina doista važno predstaviti, ali nisam bila uvjerenja da je polukružni prostor kule koja nema nikakve veze s navedenim elementima baštine baš primjeren za tu interpretaciju. No ono što je prijavljeno na natječaj i za što su bila odobrena sredstva više se nije moglo mijenjati. Nije se čak mogla ni ispraviti pogreška u činjenici da otvoreni prostor s interpretacijskim pomagalicama, pa i multimedijom, nije posjetiteljski centar već da je riječ o interpretacijskoj točki ili postaji.

Naime, među ostalim pogreškama vrlo je često i nerazumijevanje i miješanje pojmova interpretacijskoga i posjetiteljskog centra. Interpretacijski centar podrazumijeva sadržaj o baštini smješten u zgradi ili na otvorenome te nije nužno da se na tome mjestu izlažu izvorni baštinski objekti ili provode određene prakse već se oni na tome mjestu samo tumače i posjetitelje se upućuje na daljnje otkrivanje baštinskih objekata, ljudi koji su nositelji određenih praksi te cijeloga kulturnog i prirodnog krajobrazca.

Posjetiteljski centar, pak, podrazumijeva interpretacijski centar kojemu se pridodaju sadržaji za posjetitelje kao što su sanitarni čvor, usluga telefona/interneta, ugostiteljske usluge, trgovine ili suvenirnice i sl. Takvi centri mogu biti i administrativna sjedišta određene ustanove za zaštitu baštine ili pak turističke zajednice i ureda za destinacijski menadžment. Posjetiteljski centri u svom sklopu često imaju i prostor za stalne i povremene izložbe, ali i mogućnost izlaganja predmeta.

Posjetiteljski su centri u nas „usvojeni” u sklopu parkova prirode i nacionalnih parkova, što je i opravdano. No interpretacijski centri kako su ovdje navedeni i kako se pojavljuju vrlo su često svojevrsna proširena verzija, s nekim uslugama koje imaju posjetiteljski centri. Uglavnom, priličan je nered u oblicima interpretacije baštine, što me dovodi do zaključka da su ti centri osmišljeni ponajprije zato da zadovolje kriterije natječaja za izdašna sredstva iz fondova EU-a kako bi se uredila neka stara zgrada ili stvorile nove kulturno-turističke ponude koje bivaju, također zbog velikog udjela sredstava u marke-

sl.8.-10. Interpretacijski centar maritimne baštine DUBoak

tingu, naglašeno promovirane, katkad i u neskladu sa stvarnim prilikama.

Do sličnog sam zaključka došla i u razgovoru s kolegicom Lidijom Nikočević, muzejskom savjetnicom iz Etnografskog muzeja Istre, koja je i sama radila na nekoliko sličnih projekata, a trenutačno je angažirana na ostvarivanju izložbeno-prezentacijskog dijela sa stalnim postavom etnografske zbirke zvončara u Kući halubajskog zvončara na Viškovu. Objekt je vrlo ambiciozno zamišljen te bi osim interpretacijsko-prezentacijskog dijela koji se odnosi na halubajske zvončare, čija je godišnja pokladna ophodnja, zajedno s drugim zvončarima s područja Kastavštine, od 2009. na UNESCO-ovoj listi nematerijalne baštine (upravo je Lidija Nikočević svojim stručnim radom zaslužna za to uvrštenje), obuhvaćao i prostor za edukacijske radionice, programe zabave i doživljaja (nisu specificirane vrste), suvenirnicu i ugostiteljski prostor. Općina Viškovo (inače brojem stanovnika najveća u RH, kao i jedna od bogatijih) u ovaj će objekt uložiti 36 905 000,00 kuna. Od toga je 7 826 428,96 kuna dobiveno iz europskih fondova, iz programa *Povežimo se baštinom*. Kolegica Nikočević napomenula mi je nešto što sam i sama već primijetila: arhitektonsko rje-

šenje, pa čak i visok stupanj njegove izvedbe prethodio je angažmanu muzealaca tako da, zapravo, arhitektura diktira postav umjesto da svi ti graditeljski oblici budu i vizualno usklađeni s muzeološkim konceptom i osnovnom idejom interpretacije baštine. Naprotiv, katkad su arhitektonska rješenja posve u suprotnosti s potrebama interpretacije, a muzealci gotovo nikad nisu uključeni u proces planiranja od samog početka. Štoviše, vrlo smo često zatečeni situacijama i primorani spašavati što se spasiti može.

Lidija Nikočević smatra da je naše društvo „društvo promjenjivih vrijednosti“, dok muzej podrazumijeva predstavljanje trajnih vrijednosti neke zajednice. Nadalje, svaki općinski načelnik što prije želi pokazati rezultate svoga rada. Osnivanje muzeja često je dugotrajan i zahtjevan proces koji se ne može odraditi u jednome mandatu. Zato je osnivanje interpretacijskih centara mnogo brže rješenje, a ako je usto potpomognuto sredstvima iz europskih fondova, dodatno pojačava dojam uspješnosti lokalne vlasti. Ozbiljan pristup muzealizaciji pojedinih segmenata baštine (odabranih kao trajne vrijednosti) zahtijeva suradnju s lokalnom zajednicom u smislu finog rada stručnjaka koji će nakon detaljnog istraživanja i

višekratnoga, kvalitetnog komuniciranja s ljudima – nositeljima baštinskih vrijednosti – ponuditi najprimjerenija rješenja.

Naposljetku, jedan pozitivan primjer sazrijevanja ideje ekomuzeja od udruge i interpretacijskog centra do ustanove predstavljen je na spomenutom festivalu mora *Fiumare* u Rijeci. Mario Budicin, jedan od osnivača udruge Ekomuzej Kuća o batani predstavio je neke novitete u organizaciji. U taj se projekt početkom ovog stoljeća krenulo vrlo inovativno pod stručnim vodstvom Dragane Lucije Ratković, a zbog potrebe očuvanja identiteta talijanske zajednice grada Rovinja, čija je kulturna baština uvelike vezana za izgradnju i upotrebu drvenog plovila tipa batane, te je započelo osmišljavanje muzeja zajednice (ekomuzeja) koji je trebao biti sastavnica Muzeja grada Rovinja. Međutim, suradnja udruge i Muzeja nije funkcionirala. Udruga je imala mnogo dinamičnije programe koji su se s vremenom razvijali unutar pet sastavnica. To su: Kuća o batani kao interpretacijsko i dokumentacijsko središte; Spacio Matika – prostor staroga vinskog podruma u staroj jezgri Rovinja u kojemu se prezentira gastronomska kultura; Mali škver – prostor radionice za obnovu i izgradnju batana; Rovinjska regata tradicijskih barki te Putovi batane – turistički itinerari po rovinjskom akvatoriju u batanama. Ti kompleksni sadržaji i aktivnosti te nekoliko europskih projekata u kojima je Udruga sudjelovala prerasli su mogućnosti amaterskog rada i pokazali potrebu za profesionalnim pristupom organizaciji rada i stabilnijem financiranju. Trebalo je dosta vremena da se to iskristalizira. Marino Budićin, predsjednik Udruge, na predstavljanju je izjavio kako su shvatili da je njihov ekomuzej zapravo postojao samo „virtualno” te kako su konačno sazrele prilike i sa stajališta hrvatske legislative da se osnuje pravi muzej – Kuća o batani, i to osnivanjem ustanove. Usporedno s obnovom postava u Kući o batani pokrenut je i postupak osnivanja ustanove u kulturi pri kojoj će ekomuzej djelovati. Novi je postav otvoren u povodu Dana muzeja 17. svibnja ove godine, a dijelom je financiran iz europskih fondova. Ustanovu je pak osnovao Grad Rovinj kako bi se osigurala minimalna godišnja sredstva za njezino funkcioniranje. Ravnateljica ustanove je Nives Giuricin, koja je ujedno i jedna od dvoje zaposlenih. No dio programa realizira se i putem aktivnosti Udruge ekomuzej Kuća o batani jer je ona spona s lokalnom zajednicom i njihovim već ustaljenim manifestacijama. Cijeli projekt ekomuzeja Kuća o batani time je konačno dobio svoj institucionalni oblik koji bi trebao čuvati trajne vrijednosti rovinjske zajednice vodeći brigu i o tome da je muzej upisan u UNESCO-ov registar najboljih praksi očuvanja svjetske nematerijalne kulturne baštine.

Iako je u ovom radu tek načeta tema o interpretacijskim centrima, može se zaključiti da postoji prilična zbrka oko pojmova i oblika komuniciranja baštine. Većini ljudi s kojima sam o tome razgovarala (ne samo iz muzejske struke) nejasan je pojam interpretacijskog centra, koji se vrlo lako u kolokvijalnom ophođenju zamjenjuje

terminom „muzej”. Ako je moguće osvijestiti jednu od osnovnih razlika između interpretacijskog centra i muzeja, onda bi u tome primarnu ulogu imala zbirka. Osnovni je zadatak interpretacijskog centra da na zanimljiv način prezentira istinite informacije o baštini nekog područja bez izravnog dodira s resursom, dok muzeji primarno interpretiraju baštinu putem zbirki i u kontekstu ukupne baštine nekog područja. Iako Zakon o muzejima, koji je na snazi od početka 2018. godine, u zajednici predviđa postojanje i muzeja i ekomuzeja, što osnivačima daje veću fleksibilnost, u posljednjih su pet godina osnovana samo tri nova muzeja, dok je uzevši samo u ovome radu nabrojene interpretacijske centre, osnovano dvostruko više njih. Muzeji se još uvijek poimaju kao fizički prostori – zgrade u kojima se čuvaju neki vrijedni predmeti iz prošlosti, a o njima se brinu kustosi koji se često koriste običnom puku nerazumljivim jezikom. Kustos može biti vrhunski stručnjak za pojedine segmente baštine, ali ne nužno i dobar „interpretator”, za razliku od zaposlenika u interpretacijskim centrima. Oni su svojevrsni hibridi između turističkih vodiča, zabavljača i kustosa, a za interpretacijske bismo centre mogli reći da su hibridi muzeja i turističkih informativnih centara. Sve se to događa u uvjetima potpunog nedostatka regulacije o načinima osnivanja i oblicima postojanja interpretacijskih centara, pa čak i u vezi s odgovornošću osnivača. Bojim se da će s prestankom dotoka sredstava iz sadašnjih izvora financiranja i onoga obveznog roka u kojemu rezultati europskih projekata moraju biti vidljivi mnogi od tih centara biti prepušteni propadanju. To me pak upućuje na dodatnu zabrinutost o tome što će biti s predmetima koji su u tim centrima izloženi te, uopće, o njihovu daljnjem čuvanju i komuniciranju. Možda zbog svega toga ne bi bila naodmet jasnija definicija odgovornosti za materijalne ostatke baštine izložene u interpretacijskim centrima, s jasno određenim odgovornostima i suradnjom s konzervatorima i nadležnim muzejima.

Primljeno: 6. lipnja 2022.

MUSEUMS VERSUS INTERPRETATION CENTRES

The author is concerned with the appearance of interpretation centres, of which there are more and more in Croatia while, on the other hand, the new museum is not such a frequent phenomenon.

Interpretation or visitor centres the point of which is to interpret the natural and/or cultural and historical heritage of a certain area, most often have come into being as the end result of projects financed from the EU Funds. On the other hand, it is hard to find a local community (self-governing unit or some other legal entity) willing to embark on the foundation of a museum. Interpretation centres, because of the organisation of the work, the ways in which the heritage is interpreted, with neither collections of objects nor trained personnel being requisite, are easier to found and the work is easier to organise.

The article refers to several projects and the interpretation centres that have come into being within them.